

Vývoj poriadkových služieb

Anotácia: Polícia má v demokratickom štáte význame postavenie. Kvalitná organizácia, efektívne fungovanie, presná právna regulácia, ale i „viditeľnosť“ policajtov na verejnosti, to všetko musí splniť polícia v demokratickom právnom štáte. Aby sme sa dopracovali k polícii demokratického štátu, musíme nazrieť do histórie Policajného zboru, ako aj do histórie vzniku a budovania poriadkovej polície, ktorá je základnou a najsilnejšou službou pôsobiaceou v rámci polície SR.

Kľúčové slová: polícia, Policajný zbor, poriadková polícia.

Základným dokumentom, ktorý rozhodujúcim spôsobom ovplyvnil ďalšie smery budovania nového bezpečnostného aparátu, bol Košický vládny program, ktorý vyjadroval zámery a úlohy vlády vo vzťahu k správne mu aparátu, ktorého súčasťou bol i bezpečnostný aparát. Východiskom pri budovaní jednotného bezpečnostného aparátu na Slovensku i v českých krajinách sa stali „Hlavné zásady výstavby nového bezpečnostného aparátu“, ktoré boli schválené na schôdzi vlády 17. apríla 1945 v Košiciach.

Po obnovení ČSR boli v policajnom systéme vykonané zásadné zmeny. Polícia (štátna a obecná) a žandárstvo boli spojené do jedinej zložky označovanej ako Zbor národnej bezpečnosti.^{1 2} Na základe hlavných zásad nový bezpečnostný zbor sa skladal z troch zložiek:

1. uniformovaného zboru – spojil štátnu políciu, žandárstvo a obecnú políciu do Národnej bezpečnosti,
2. neuniformovaného zboru – spravodajské služby (štátna bezpečnosť),
3. pohotovostného zboru – pôsobil predovšetkým na hraniciach, neskôr ako poriadkové pohotovostné útvary – pluky podriadené pod VB .

Hlavné zásady zo 17. apríla 1945 nastolili smery rozvoja Národnej bezpečnosti v Čechách a na Morave, a to :

1. žandárstvo a políciu nerozpustiť, ale očistiť a ponechať vo výkone služby, pretože ich nie je možné nahradiť novými vycvičenými orgánmi,
2. podchytiť ozbrojenú masu obyvateľstva a snažiť sa urýchlene začleniť mladých ľudí do zložiek Národnej bezpečnosti.

Iná situácia bola na Slovensku, kde nariadením SNR č. 6/1945 o rozpustení žandárskych a policajných organizácií preverení príslušníci môžu byť začlenení do služby Zboru národnej bezpečnosti (ZNB) a nariadením SNR č. 7/1945, ktoré stanovilo organizáciu bezpečnostnej služby na Slovensku. Smernica MV č. 3700-26/6-45-V/4 o organizácii ZNB z 30. 6. 1945 stanovila vertikálnu organizáciu ZNB na hlavné, zemské, okresné a miestne veliteľstvá a stanice, pričom v hlavných črtách určila pôsobnosť ZNB. Táto smernica sa vzťahovala predovšetkým na organizáciu ZNB v českých krajinách. Výkon služby sa mal zatiaľ riadiť predpismi, ktoré boli v platnosti v bývalých jednotlivých zložkách bezpečnostnej služby, pokiaľ neodporovali tomuto výnosu a programovým zásadám vlády. To znamená, že okrem predpisov z obdobia 1. Československej republiky sa používali aj vládne nariadenia o miestnej a výkonnej polícii z obdobia okupácie. Ich použiteľnosť sa zrušila až v roku 1947

¹ MACEK, P., FILÁK, A. *Základy teorie policajně bezpečnostní činnosti*, Police History, Praha, 2004, s 60.

² Aj keď pôvodný návrh obsahoval označenie „národnobezpečnostná služba“, v neskoršom období sa tento názov nepoužíval a ustálil sa názov Zbor národnej bezpečnosti.

zákonem č. 149/1947 Zb. o Národnej bezpečnosti.³ Prijatím tohto zákona sa odstránili odlišnosti vo vývoji bezpečnostných orgánov v českých krajinách a na Slovensku.⁴

Právna úprava postavenia bezpečnostného aparátu v rokoch 1945 – 1948 bola dovŕšená zákonom č. 286/1948 o Národnej bezpečnosti.⁵ Tento zákon reagoval na zmenené politické pomery z februára 1948. Dôkazom toho je jeho dôsledný triedny charakter, ktorý sa prejavil tým, že na prvé miesto medzi úlohy zboru bola zaradená ochrana ľudovo-demokratického zriadenia a štátnych hraníc. Oddanosť ľudovo-demokratickému zriadeniu bola považovaná za jednu zo základných požiadaviek prijatia do zboru. Tieto skutočnosti, ako aj jednostranné preberanie sovietskych skúsenosti z budovania bezpečnostných orgánov boli značne preferované vo výstavbe našich bezpečnostných orgánov i v nasledujúcom období. Taktiež došlo aj k zmene štruktúry na okresné oddelenia a krajské správy. Ďalšie zmeny boli vykonané v rokoch 1960 (vznik ČSSR) a 1964, kde základným výkonným článkom sa stalo **obvodné oddelenie**.

Ďalší zákon bol vydaný až po „vybudovaní socializmu“ v Československu (č. 70/1965 Zb.). Ten stanovil, že úlohou ZNB je „ochrana socialistického spoločenského a štátneho zriadenia“. Tento zákon znovu potvrdil, že ZNB je ozbrojený a podľa vojenských zásad organizovaný zbor, podriadený ministrovi vnútra a delí sa na Štátnu bezpečnosť a Verejnú bezpečnosť. Posledný zákon o ZNB (č. 40/74 Zb.) stanovil hlavnú úlohu ZNB, a to „**podieľať** sa na upevňovaní bezpečnosti štátov svetovej socialistickej sústavy“.

Policačný zbor vznikol zákonným opatrením Predsedníctva Slovenskej národnej rady z 25. januára 1991 o zriadení Policačného zboru Slovenskej republiky z Verejnej bezpečnosti ako zložky Zboru národnej bezpečnosti. Jeho pôsobnosť a činnosť bola podrobne vymedzená zákonom Slovenskej národnej rady č. 204/1991 Zb. o Policačnom zbore Slovenskej republiky. Po rozdelení Českej a Slovenskej Federatívnej republiky a vzniku samostatnej Slovenskej republiky dňa 1. januára 1993 prešli do pôsobnosti Policačného zboru bývalé federálne zložky – hraničná a cudzinecká polícia – a jeho pôsobnosť a činnosť bola upravená novým zákonom Národnej rady Slovenskej republiky č. 171/1993 Z. z. o Policačnom zbore. Ten bol niekoľkokrát novelizovaný, čo bolo dané vývojom celej spoločnosti, zahraničnopolitickou orientáciou Slovenskej republiky a jej snahou o integráciu medzi vyspelé krajiny Európskej únie.

Historický vývoj poriadkovej polície

Hovoriť o historickom vývoji poriadkovej služby znamená stanoviť historické hranice skúmania daného druhu policajnej činnosti. Pre zaujímavosť sa zastavíme pri policajných inštitúciách antických štátov. Vo 4. storočí pred n. l. existovali v Aténach skýtski lučšníci konajúci poriadkovú službu. Taktiež v starom Ríme nachádzame tzv. mestské kohorty vykonávajúce nočnú hliadkovú službu.

V stredoveku nachádzame mestských žoldnierov, ktorí vykonávali poriadkovú službu na uliciach. Týchto žoldnierov si mohli dovoliť len bohatšie mestá, pretože boli platení z mestského rozpočtu.

Vývoj poriadkovej polície možno rozdeliť do šiestich etáp a to :

Prvá etapa – zahŕňa obdobie od roku 1944 do 1950, je to obdobie, keď dosiaľ funkčné organizácie prevzaté z prvej republiky zostávajú v platnosti a dochádza len k menším

³ Zákon č. 149/1947 z 11.7.1947 o Národnej bezpečnosti

⁴ KAČÍK, E. *Polícia vo vývoji verejnej správy*. Bratislava : Akadémia PZ, 1995, s. 43.

⁵ Zákon č. 286/1948 z 21.12.1948 o Národnej bezpečnosti

úpravám. Základným výkonným článkom poriadkovej polície boli stanice ZNB. Okrem zaistovania ochrany verejného poriadku plnili niekoľko ďalších úloh. Podriadené boli okresnému veliteľstvu ZNB a výkon služby bol rozdelený na tzv. službu obyčajnú a zvláštnu. Služba obyčajná zahŕňala výkon základných činností, ktoré boli zaistované stanicami ZNB bez zvláštnych pokynov štátnych úradníkov.

Stanice ZNB mali stanovené nasledujúce úlohy:

- zabezpečovať verejný poriadok a bezpečnosť (najmä pri požiaroch, povodniach a každom obecnom nebezpečenstve) a dbať na dodržiavanie policajných, cestných a riečnych predpisov,
- predchádzať trestnej činnosti a vyšetrovať trestné činy,
- pomáhať príslušnému úradu, prípadne oznamovať alebo zadržiavať a odovzdávať osoby, ktoré porušili zákon,
- chrániť vlastníctvo a osobu každého občana,
- dohliadať na obecné prospešné zariadenia,
- kontrolovať dodržiavanie všetkých predpisov a oznamovať zistené priestupky,
- pátrať po hľadaných osobách.⁶

V rámci zvláštnej služby plnili stanice príkazy národných výborov, predovšetkým na úseku zaistovania ochrany verejného poriadku. Taktiež vybavovali dožiadania orgánov splnomocnených zákonom, napr. finančné stráže v colných veciach.

Výkon služby na staniach ZNB sa vykonával formou obchádzok. Početné stavy boli relatívne vysoké a personálne obsadenie staníc stabilizované. To dávalo vcelku dobré predpoklady na získavanie dobrej úrovne miestnej a osobnej znalosti. Zistené priestupky boli vybavované ukladaním pokút, napomenutiami alebo jednoduchými oznámeniami príslušnému úradu. Prečiny a zločiny boli spracované formou trestných oznámení, ktoré obsahovali podklady na dokazovanie pred súdom. Zločiny pred súdnym konaním vyšetroval vyšetrojúci sudca.

Stanice ZNB plnili úlohy takmer bez priameho ovplyvňovania nadriadených súčastí. Velitelia vyšších súčastí ZNB obvykle neriadili bežný výkon služby. Dohliadali len na plnenie služobných predpisov a vykonávali kontrolu riadiacej činnosti veliteľov staníc.

Na zemských veliteľstvách a na hlavnom veliteľstve ZNB boli vytvorené organizačné odbory, ktoré viedli organizačné, dislokačné a personálne agendy staníc a spracúvali predpisy na výkon služby. Taktiež kontrolovali plnenie týchto predpisov, stanovovali obsah výcvikov a odborné prípravy a podieľali sa na vymedzení obsahu vyučovania na školách.

Druhá etapa – zahŕňa obdobie rokov 1950 – 1963 V tejto etape dochádza k tvorbe nových služobných predpisov. Táto etapa sa začala reorganizáciou bezpečnostných zložiek. Bola vytvorená zložka verejnej bezpečnosti, ktorá zahrňovala pôvodné uniformované služby a kriminálne úradovne. Zároveň boli zrušené pôvodné stanice ZNB a ako základný výkonný útvar boli zriadené okresné oddelenia VB. Územie okresu bolo rozdelené na okrsky, obsadené okrskovými zmocnencami. Okrskoví zmocnenci vykonávali bezprostredný výkon služby a zodpovedali predovšetkým za stav ochrany verejného poriadku vo svojom okrsku.

K ich základným úlohám ZNB patrilo predovšetkým: predchádzanie trestnej činnosti, zamedzovanie páchania trestných činov a vyhladávanie trestných činov, pátranie po páchatel'och trestných činov a vedenie prehľadu o recidivistoch, ochrana verejného poriadku

⁶ MACEK, P. a kol. *Poriadková činnosť polície. (Obecná časť)*. Police history, Praha 2008, s. 61. ISBN 978-80-86477-45-9.

a dozeranie na dodržiavanie všeobecne platných predpisov, ktoré na zaistenie verejného poriadku vydali orgány štátnej moci a správy, dohliadanie na dodržiavanie pravidiel cestnej premávky a podieľanie sa na dohľade v oblasti hlásenia a evidencie obyvateľov a povoľovacieho systému, organizovanie, školenie a využívanie na výkon služby členov Pomocnej stráže VB.

Po reorganizácii, ktorá bola v roku 1960, boli vytvorené veľké okresy a zásah na mieste činu z okresu bol zdĺhavý a malo účinný. Preto postupne začali prevažovať negatívne stránky tejto organizačnej štruktúry poriadkovej služby. To bol jeden z momentov, ktorý viedol v roku 1964 k ďalšej reorganizácii.

Tretia etapa prebiehala v období rokov 1964 – 1979. Vyznačovala sa vytváraním obvodných oddelení VB ako základných výkonných článkov zložky VB, ktoré mali stanovené tieto úlohy: zabezpečiť verejný poriadok a dodržiavanie pravidiel socialistického spoluzitia, zaistiť ochranu majetku v socialistickom vlastníctve, zaistiť ochranu majetku v osobnom vlastníctve, života a zdravia občanov, zaistiť bezpečnosť a plynulosť cestnej premávky, zistiť a objasňovať priestupky a niektoré trestné činy, organizovať prácu Pomocnej stráže VB v úzkej súčinnosti s národnými výbormi a spoločenskými organizáciami.⁷

Organizačná štruktúra základných útvarov VB bola postupne dopracovaná a tieto boli postupne vytvorené vo veľkých mestách, priemyselných častiach, strediskových obciach. Pre zmenu organizačnej štruktúry, dislokácie a typizácie základných útvarov boli stanovené nasledujúce kritériá: špecifiká teritória, napr. dislokácia objektu dôležitého pre bezpečnosť štátu, turistické centrá, kúpeľné mestá a pod., demokratická a ekonomicko-politická charakteristika teritória OO VB, celková politicko-bezpečnostná situácia na teritóriu, najmä miera trestnej činnosti, stav na úseku verejného poriadku, plynulosť cestnej premávky.

Ďalšou zmenou v tomto období bolo zavedenie funkcie staršieho inšpektora poriadkovej polície systematizovaného na: výkon služby v pridelených územných častiach obvodu, spojený s územnou a objektovou zodpovednosťou, vyhľadávanie trestných činov, riadenie inšpektorov poriadkovej služby určených na výkon hliadkovej služby, výkon stálej služby, vyhľadávanie, objasňovanie a spracovávanie priestupkov.

Štvrtá etapa je charakteristická pomerne výraznou štrukturálnou zmenou na úrovni základných útvarov VB – tzv. redislokácia – t. j. vytváranie väčších teritórií základných útvarov VB. Táto etapa sa týka rokov 1979 – 1983. V tomto období dochádza k špecifikácii úloh OO VB, ako aj k vymedzeniu úloh jednotlivých pracovníkov.

Úlohy OO VB boli zamerané na nasledujúce oblasti:

- ochrana socialistického spoločenského a štátneho zriadenia,
- boj so všeobecnou a hospodárskou kriminalitou,
- zaistiť cestného dozoru,
- správna služba,
- ochranný dohľad,
- vyhľadávanie trestných činov a objasňovanie prečinov,
- odhaľovanie a objasňovanie priestupkov a rozhodovanie o nich.

Oproti predošlému obdobia pribudla do činnosti základných útvarov správna služba, t. j. vydávanie občianskych a vodičských preukazov a cestovných pasov. Taktiež pribudla úloha ochranného dohľadu, t. j. kontrolovať činnosť osôb, ktoré boli prepustené z výkonu trestu odňatia slobody a bol im súdom nariadený ochranný dohľad. Túto službu zabezpečovali starší

⁷ Nariadenie MV č. 3 zo dňa 19.1.1964 o zriadení OO VB

inšpektori s územnou a objektovou zodpovednosťou. Osoba, ktorá mala uložený ochranný dohľad, mala založený vzťah a jej povinnosťou bolo pravidelne sa podľa rozsudku hlásiť u svojho inšpektora a preukazovať sa výplatnou páskou potvrdzujúcou, že je dotyčná osoba zamestnaná. V prípade nedodržiavania stanových úloh osoba sa mohla dopustiť trestného činu marenia výkonu úradného rozhodnutia.

V tomto období dochádza aj k rušeniu malých OO VB a k vzniku väčších oddelení s väčším počtom policajtov, ako aj s väčším územným obvodom. Tieto zmeny priniesli aj negatívne stránky, ktoré zapríčinili, že v dôsledku podstatného zväčšenia teritória základných útvarov VB došlo k neskorému príchodu na miesto činu, k oslabeniu styku občanov s pracovníkmi základných útvarov, k znižovaniu úrovne miestnej a osobnej znalosti, k nárastu latentnej trestnej činnosti. Vytvorenie personálne vysoko početných základných útvarov VB (v niektorých prípadoch viac ako 100 policajtov) v značnej miere skomplikovalo riadiacu prácu.

Piata etapa sa začína v roku 1983 zastavením redislokácie základných útvarov a po prehodnotení skúsenosti z predchádzajúceho obdobia k opätovnému zriaďovaniu menších OO VB. Cieľom tejto spätnej organizačnej zmeny je odstránenie negatívnych javov z predchádzajúceho obdobia. Táto etapa je príznačná stabilizáciou štruktúry základných útvarov poriadkovej polície. Základné úlohy OO PZ sú na úsekoch:

- ochrana verejného poriadku,
- kriminality,
- trestného konania a riešenia priestupkov
- dohľadu nad bezpečnosťou a plynulosťou cestnej premávky,
- správnej činnosti.⁸

Šiesta etapa trvá od roku 2002, keď sa obvodné a miestne oddelenia zakladajú ako výkonné organizačné články, ktoré sú zriadené na plnenie úloh služby poriadkovej polície. V súčasnosti upravuje organizačnú pôsobnosť základných útvarov služby poriadkovej polície nariadenie P PZ č. 18/2011.

Záver

Zabezpečenie verejného poriadku je jedným zo základných úloh každého demokratického štátu. Ide o vytvorenie priaznivej klímy na činnosť a fungovanie všetkých zložiek, orgánov, organizácií a inštitúcií štátu, ako aj zabezpečenie ochrany života a majetku každého občana. V systéme orgánov zodpovednosť za plnenie týchto úloh na úseku vnútorného poriadku a bezpečnosti má prioritné postavenie polícia Slovenskej republiky. Z hľadiska potreby efektívneho plnenia daných úloh dochádza vnútri polície k rozdeleniu na jednotlivé služby. Prioritné postavenie medzi týmito službami zaujíma služba poriadkovej polície. Medzi základné úlohy tejto služby počas jej historického vývoja a v súčasnosti patrí zaistenie ochrany verejného poriadku

Literatúra

KAČÍK, E. *Polícia vo vývoji verejnej správy*. Bratislava : Akadémia PZ, 1995, 141 s.
MACEK, P. *Pořádková činnost policie*. Praha. Polica History. 2008, 87s.

⁸ MACEK, P. *Pořádková činnost policie*. Praha. Polica History. 2008, s. 67

MACEK, P., FILÁK, A. *Základy teorie policajně bezpečnostní činnosti*. Praha : Police History, 2004, s. 60.

Zákon č. 149/1947 z 11.7.1947 o Národnej bezpečnosti

Zákon č. 286/1948 z 21.12.1948 o Národnej bezpečnosti

Nariadenie MV č. 3 zo dňa 19.1.1964 o zriadení OO VB

Keywords: police, Police Force, riot police

Summary

Riot police can be characterized as a police order to ensure that local public and accessible to the public. It is a specialized riot police, powerful and internally structured apparatus of the Police Force. It is one of the largest component of operating in the Police force of Slovak republic. Among its features is that it is in direct contact with citizens. Its primary role is to ensure the protection of public order and combat unlawful activity of any kind. Like other services of the Police Force also riot police had to go through during its development several stages. And it is this stage of development are discussed further in our article.

*JUDr. Štefan Kočan, PhD.
Akadémia Policajného zboru v Bratislave
Katedra policajných vied
e-mail: stefan.kocan@minv.sk*

*JUDr. Boris Löffler
Akadémia Policajného zboru v Bratislave
Katedra policajných vied
e-mail: boris.loffler@minv.sk*

Recenzent: prof. Ing. Anton Tallo, CSc.